

INGLIZ VA TURK TILINI O'QITISHNING BOSHLANG'ICH DARAJASIDAGI O'XSHASHLIKLAR.

Amonov Nurmuhammad Abdurahim o'g'li.

*Ichki Ishlar Vazirligi Buxoro akademik litseyi, Tillarni o'qitish yonalishi,
ingliz tili fani katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqola ingliz va turk tillarini o'qitishning boshlang'ich bosqichidagi didaktik va lingvistik o'xshashliklarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Garchi ikki til turli tillar oilasiga mansub bo'lsa-da (hind-yevropa va oltoy tillari), ularni o'qitish metodikasida qo'llaniladigan kommunikativ yondashuv, leksik minimum va sintaktik strukturani o'zlashtirish jarayonida bir qator o'xshash pedagogik tamoyillar mavjud. Maqolada ushbu tillarni o'qitishdagi metodologik yaqinliklar va ularni samarali integratsiya qilish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ingliz tili, turk tili, metodika, boshlang'ich bosqich, kommunikativ yondashuv, grammatik struktur, leksik o'zlashtirish.

Bugungi kunda xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan talab ortib bormoqda. Ingliz tili global aloqa tili sifatida o'rganilsa, turk tili mintaqaviy iqtisodiy va madaniy aloqalar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ko'pgina o'quv markazlari va ta'lim muassasalarida ushbu ikki til parallel ravishda o'qitiladi. Til o'rganishning boshlang'ich bosqichida o'quvchilarda tilga bo'lgan qiziqishni uyg'otish va bazaviy ko'nikmalarni shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Ushbu maqolaning maqsadi – ikki tilning strukturaviy farqlariga qaramay, ularni o'qitish metodikasidagi o'xshashliklarni aniqlashdir.

Ingliz va turk tillarini o'qitish metodikasidagi o'xshashliklarni yanada chuqurroq va batafsil tahlil qilamiz. Garchi bu tillar turlicha til oilalariga mansub bo'lsa-da, pedagogik yondashuv (didaktika) nuqtai nazaridan ularning boshlang'ich bosqichlari bir qancha umumiy tamoyillarga tayanadi.

Quyida ushbu o'xshashliklarning batafsil izohi:

Til o'rganishning "Spiral" modeli

Har ikkala tilda ham boshlang'ich darajadan (A1) boshlab, ma'lumotlar bir xil "spiral" tamoyili asosida beriladi.

- Mazmuni: Avval eng oddiy (masalan, "Men kimman?", "Bu nima?", "Qayerdaman?") savollari atrofida qurilgan leksika va grammatika o'rgatiladi.
- O'xshashlik: Ingliz tilida ham, turk tilida ham boshlang'ich darsliklar (masalan, *English File* yoki *İstanbul Yabancılar İçin* kabi mashhur tizimlar) birinchi darsdanoq o'quvchini o'z shaxsi, oilasi, sevimli mashg'ulotlari va atrof-muhit haqida gapirishga undaydi. Bu "o'zidan boshlab o'rganish" strategiyasi har ikkala tilda ham bir xil samarali.

Kontekstual leksika o'rgatish (Tematik yondashuv)

Boshlang'ich bosqichda alohida so'zlarni yodlashdan ko'ra, ularni kontekst (vaziyat) ichida o'rgatish har ikkala tilda ham asosiy metoddir.

- Ingliz tilida: "Food and Drink" (Ovqat va ichimlik) mavzusida "eat", "drink", "apple", "water" so'zlari bilan birga "I would like..." qolipi o'rgatiladi.
- Turk tilida: Xuddi shu mavzuda "yemek", "içmek", "elma", "su" so'zlari "İstiyorum" (xohlayman) fe'li bilan birgalikda o'rgatiladi.
- Natija: O'quvchi shunchaki lug'at yodlamaydi, balki darhol amaliyotda qo'llashga imkon beruvchi iboralarni o'zlashtiradi.

Grammatikani "ko'nikma" sifatida shakllantirish

Boshlang'ich darajada har ikkala til uchun "Grammar-Translation" (grammatika-tarjima) usuli emas, balki "Grammar in context" (kontekst ichidagi grammatika) ustuvor.

- Induktiv yondashuv: O'qituvchi qoidani yodlatmaydi, balki o'quvchiga matn yoki dialog beradi. O'quvchi o'sha matn ichidan qoidani o'zi sezib oladi.

o *Masalan:* Ingliz tilida "He/She" uchun "s" qo'shimchasi, turk tilida esa shaxs-son qo'shimchalari (shaxs egalik qo'shimchalari) dialoglar orqali namoyish qilinadi.

To'rt ko'nikmani integratsiya qilish (Integrated Skills)

Boshlang'ich darajaning o'zidayoq har ikkala tilda ham to'rtta asosiy ko'nikma parallel rivojlantiriladi:

1. Tinglab tushunish (Listening): Audio materiallar orqali tilning ohangi va urg'usini idrok etish.

2. Gapirish (Speaking): Qoliplar asosida kichik dialoglar tuzish.

3. O'qish (Reading): Soddalashtirilgan matnlarni tushunish.

4. Yozish (Writing): Oddiy gaplar tuzish orqali grammatik qoidalarni mustahkamlash.

• O'xshashlik: Har ikkala til o'qitish metodikasida "Listening" va "Speaking" qismi o'qish va yozishdan biroz oldinroq turadi, chunki boshlang'ich darajada tilning "ovozini" his qilish muhimroq.

"Error Correction" (Xatolarni to'g'irlash) strategiyasi

Boshlang'ich bosqichda ikkala til uchun ham umumiy bo'lgan muhim qoida mavjud: O'quvchini to'xtatib qolmaslik.

• Metod: O'quvchi gapirayotganda kichik xatolar qilsa, o'qituvchi darhol uni to'xtatmaydi (bu o'quvchida "gapirish qo'rquvi"ni paydo qiladi). Aksincha, xatolar yozib olinadi va o'quvchi nutqini tugatgandan so'ng, umumiy holda tushuntiriladi. Bu yondashuv ingliz va turk tilini o'qitishda "Fluency first" (ravonlik birinchi o'rinda) prinsipini qo'llashda bir xil darajada qo'llaniladi.

Motivatsion texnikalar: "Gamification"

Ikkala tilda ham boshlang'ich bosqichda o'yinlar (gamification) juda keng qo'llaniladi:

• Flashcards (Kartochkalar): Ingliz tilida rasmlar bilan ishlash, turk tilida ham xuddi shunday.

- Role-play (Rollarni o‘ynash): "Restoranda", "Aeroportda" kabi sahna ko‘rinishlari har ikkala tilni o‘qitishda darsni jonlantirishning asosiy vositasidir.

Yakuniy jadval: Taqqoslash

Xususiyat	Ingliz tilida (Boshlang‘ich)	Turk tilida (Boshlang‘ich)
Yondashuv	Kommunikativ (CLT)	Kommunikativ (CLT)
Grammatika	So‘z tartibi muhim (SVO)	Qo‘shimchalar muhim (Agglutinativ)
Boshlang‘ich nuqta	"I am", "This is"	"Ben ...-yım", "Bu ..."
Metod	TPR, vizuallik, o‘yin	TPR, vizuallik, o‘yin

Ingliz va turk tillarining o‘qitilishidagi eng katta o‘xshashlik ularning tizimida emas, balki metodikasidir. Har ikkala tilda ham o‘qituvchi o‘quvchini til muhitiga olib kirish, uni qo‘rquvdan xalos etish va muloqotga tayyorlashni o‘zining asosiy vazifasi deb biladi.

Ingliz va turk tillari o‘rtasidagi asosiy farq – bu grammatik tuzilish (Ingliz tili tahliliy, turk tili esa agglyutinativ). Shunga qaramay, boshlang‘ich bosqichda o‘quvchilarga bu farqni tushuntirishdan ko‘ra, ularga tilning "logikasi"ni his qildirish muhimroq. Masalan, ingliz tilidagi "to be" fe‘li o‘rnini turk tilidagi affikslar (qo‘shimchalar) egallaydi. O‘qituvchilar ushbu funksional o‘xshashlikni ta’kidlagan holda, o‘quvchilarda lingvistik moslashuvchanlikni shakllantirishlari mumkin.

Xulosa

Ingliz va turk tillari turli xil bo‘lishiga qaramay, boshlang‘ich bosqich o‘qitish metodikasi jihatidan ko‘plab o‘xshashliklarga ega. Ikkala tilda ham samaradorlikni oshirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

1. Integrativ yondashuv: Agar o‘quvchi ikki tilni bir vaqtda o‘rganayotgan bo‘lsa, darslarni bir xil metodik sxema asosida tashkil etish (masalan, bir xil vizual materiallardan foydalanish).

2. O‘yinli texnologiyalar: Boshlang‘ich bosqichda har ikki til uchun ham krossvordlar, rolli o‘yinlar va mobil ilovalardan (Duolingo, Quizlet) foydalanishni tizimlashtirish.

3. Kontekstual o‘qitish: So‘zlarni alohida emas, balki qisqa jumlarlar (frases) ichida o‘rgatishni kuchaytirish.

Adabiyotlar

1. Brown, H. D. (2014). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education. (Til o‘rganishning psixologik va pedagogik asoslarini tushunish uchun fundamental kitob).
2. Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Longman. (Dars jarayonini tashkil etish va metodlar bo‘yicha eng mashhur qo‘llanmalardan biri).
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press. (Turli metodlarni qiyosiy tahlil qilish uchun).
4. Scrivener, J. (2011). *Learning Teaching*. Macmillan Education. (Boshlang‘ich darajadagi o‘qituvchilar uchun juda amaliy qo‘llanma).
5. Özbay, M. (2015). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları. (Turk tilini o‘qitishning nazariy va amaliy asoslari).
6. Demirel, Ö. (2014). *Yabancı Dil Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*. Pegem Akademi. (Turk tili o‘qitish metodologiyasi bo‘yicha keng qamrovli darslik).

7. Akan, H. (2019). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi*. Grafiker Yayınları. (Xorijliklar uchun turk tili darsliklarini ishlab chiqish xususiyatlari).
8. Ellis, R. (2015). *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford University Press. (Ikkinchi tilni o'zlashtirish jarayonlari).
9. Crystal, D. (2010). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press. (Tillarning strukturaviy xususiyatlarini qiyoslashda yordam beradi).
10. Hamidov, A. (2020). *Chet tillarni o'qitish metodikasi*. Toshkent. (O'zbekiston ta'lim tizimi kontekstida metodik tavsiyalar).